

POTŘEBNÁ KNIHA O SUBKULTURÁCH MLÁDEŽE

A USEFUL BOOK ON YOUTH SUBCULTURES

MIROSLAV MAREŠ

RECENZE KNIHY

SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže. Uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010. 288 s. ISBN 978-80-247-2907-7

Soudobé i již zaniklé či skomírající subkultury mládeže jsou pro řadu českých pedagogických pracovníků stále poměrně neznámou problematikou, přestože se s mnoha příslušníky těchto subkultur mohli či mohou ve své praxi přímo setkat. Doposud přitom v českém prostředí neexistovalo ucelené odborné zpracování daného tématu. Tento deficit odstraňuje nejnovější kniha brněnského politologa Josefa Smolíka s názvem „Subkultury mládeže. Uvedení do problematiky“, kterou vydalo nakladatelství Grada.

Smolík navazuje na svůj předchozí výzkum v této oblasti. V publikaci využívá multioborový sociálněvědní přístup, což je s ohledem na charakter popisovaných jevů vhodné. Subkultury mládeže chápe jako specifický fenomén, v jehož rámci se mohou vyskytnout i rizikové jevy, jak však píše, jeho publikace v „žádném případě nemá jakkoli a priori kriminalizovat žádnou z popisovaných subkultur mládeže“ (Smolík, 2010, s. 15). Tento přístup je vhodný, protože některé práce v českém prostředí nahlížely na subkultury mládeže z kriminologického hlediska. To je rovněž legitimní a potřebný náhled, ale vědecké prostředí potřebuje pluralitu přístupů, kterou Smolíková kniha pomáhá dosáhnout (Kolektiv autorů, 1996).

Smolík v úvodu avizuje jasnou strukturu jednotlivých kapitol, kterou se mu daří dodržet. Nejprve popisuje vývoj subkultury v zahraničí, poté v Československu a v České republice a nakonec uvádí stěžejní informační

zdroje. Smolík knihu doplnil i vhodnými ilustračními fotografiemi, které při svém výzkumu pořídil. Kapitolám o jednotlivých subkulturách však předchází rozsáhlá teoretická a metodologická první část knihy. Vybranými subkulturami, kterým se autor věnuje podrobněji, jsou hippies, skinheads, fotbaloví chuligáni, graffiti, metal, gothic rock a taneční scéna.

Autor vymezuje zdroje svého díla a tento přehled lze do budoucna považovat i za jistou metodologickou pomůcku toho, jak data o subkulturách získávat. Konkrétně se jednalo o odborné texty, tiskoviny ze subkulturního prostředí (ziny), terénní výzkumy (pozorování a rozhovory na koncertech, fotbalových utkáních apod.), internetové stránky a diskusní fóra a hudební nosiče a filmy. V rámci odborné literatury autor pracoval i se studentskými oborovými i diplomovými pracemi, nicméně právě tento zdroj se ukazuje v knize i jako do jisté míry podprezentovaný, protože autor opomenul některé práce z jiných oborů, které se jeho tématem zabývaly (např. Lojdrová, 2008).

Je třeba ocenit, že autor ke zdrojům u kapitol o jednotlivých subkulturách přiřazuje nejen odbornou literaturu k tématu, ale i filmy, které se danou subkulturou zabývají (např. *Football Factory* a *Proč?* u fotbalových chuligánů nebo *Kult hákového kříže* a *Romper Stomper* u skinheads). Hrané filmy jsou totiž velmi důležitým zprostředkovatelem informací o subkultuře, a přinejmenším dočasně mohou mít větší význam než reálné komunikační kanály uvnitř subkultury.

Je škoda, že autor u taneční scény nezmínil film režiséra Michaela Winterbottoma *24 Hours Party People* (Winterbottom, 2002) a u graffiti film „*Quality of Life*“ (v ČR distribuovaný pod názvem *Sprejeři*) režiséra Benjamin Morgana (Morgan, 2004), případě i český film *Gympl* z roku 2007 (Vorel, 2007). I tyto filmy jsou důležité pro pochopení příslušného subkulturního prostředí a v případě gymplu je pak zajímavé sledovat i reflexi tohoto filmu v „pozdně-graffitácké subkultuře“ v ČR a jeho případný vliv na další vývoj této subkultury.

Na tomto místě je možné učinit i jistou vsuvku recenzenta s poznámkou o fenoménu, který je z vědeckého hlediska obtížně uchopitelný, ale přesto důležitý. Jedná se o vliv toho, jak je subkultura vnímána v prostředí mimo ni, na subkulturou samotnou. Mnohdy se totiž v masmédiích, v populárních mládežnických časopisech či ve filmech objeví dezinformace o subkultuře nebo věci, které jsou do té doby charakteristické pouze pro lokální skupinku. Díky takové medializaci však následně formují názory a postoje lidí bez jasné profilace v subkultuře nebo lidí, kteří do ní nově vstupují.

Subkulturní prostředí samo se pak musí s tímto vlivem vypořádat, buď jej akceptovat, nebo jej zdaluhavě vyloučit. Příkladem může být masová akceptace rasismu v českém punku na přelomu osmdesátých a devadesátých let nebo současná neschopnost řady lidí z neonacistického prostředí opustit

skinheadskou image, přestože je k tomu nastupující elita nacionálně socialistického hnutí po celou první dekádu vyzývá (zde má však vliv i konflikt nové generace „autonomních nacionalistů“ se „starou gardou“ skinheadů z devadesátých let, kteří lpí na svých dogmatech). Smolík správně upozorňuje na skutečnost, že vliv internetu umožňuje globální sdílení informací a uživatelé internetu mají šanci „oprostit se od socioekonomických a kulturních omezení, ale i od sepětí s konkrétním místem či konkrétní (národní) kulturou. Přesto je zajímavé, že lokální „dezinformované scény“ stále existují.

Jak již bylo řečeno, Josef Smolík v celé práci prokazuje fundovanou znalost problematiky, a to jak z teoretického hlediska, tak i z hlediska faktografických znalostí. Projevuje se to zvláště v částech o skinheads, punku a fotbalových chuligánech. Zde autor doplňuje knihu i rozhovory s přímými aktéry scény a nejsilněji navazuje na předchozí bádání v dané oblasti.

Autor se již nevrátil ke svému podnětnému článku o darkingu, specifickém českém a slovenském fenoménu počátku první dekády nového století. Je to škoda, protože přes skutečnost, že autor dospěl k závěru, že se u darkerů o subkulturu nejednalo, v článku na zajímavém příkladu demonstroval vymezení subkultury od jiných forem aktérů (Smolík, 2004).

Z hlediska datových údajů jsou slabší závěrečné kapitoly, např. chybí důkladnější popis vývoje i současné scény gothic rocku v ČR. Zahraniční popis gothic rockové scény je vázán hlavně na angloamerické prostředí a nezachycuje specifika tzv. grufties v německém prostoru. Zařazení Depeche Mode coby popgothic rocku by vyžadovalo upřesnění, protože tato hudební skupina a její fanoušci byli v počátcích své aktivity stejně tak řazeni mezi nové romantiky (Hrabalík, 2010) a v českém prostředí (ale i na Slovensku) pak nabyli i velmi svébytnou dimenzi propojenou i s jinými subkulturami.

V ČR v tomto kontextu opomíjí subkulturní mix fanoušků skupiny The Cure, příznivců Electronic Body Music a industrialu na přelomu osmdesátých a devadesátých let, z něhož se vyvinula gothic scéna v ČR. Problematiku industrialu, resp. jeho „subkulturní politizace“ (zvláště v krajně pravicovém spektru), pak autor opomíjí zcela. V zahraničí je přitom toto téma předmětem vědeckého výzkumu (Speit, 2002).

Knize by rovněž prospěl větší multikulturní přesah, zvláště v souvislosti s rozvojem romského hip-hopu v ČR nebo průniku islámu do řady mládežnických subkultur, resp. vzniku různých islámských a přistěhovaleckých mládežnických subkultur v evropském prostoru, které se stávají důležitým předmětem vědeckého výzkumu. Některé z nich se drží tradičního životního stylu zemí původu jejich rodičů, jiné absorbují prvky západních subkulturních stylů a vytvářejí pak vlastní specifickou subkulturní scénu, např. tzv. pop-islám.

Výše zmíněné výtky však nic nemění na velkém přínosu Smolíkovy knihy pro české prostředí. Autor se podstatným subkulturním proudům věnuje

a pro pochopení všech subkultur je důležitý i jím zpracovaný přehled teorií a přístupů. S jeho knihou by se proto mělo seznámit velké množství expertů ze státní správy, z pedagogické oblasti i z bezpečnostních složek, které se zabývají rizikovými jevy spjatými se současnou mládeží (řada dosavadních zpracovaných manuálů z tohoto prostředí obsahovala věcné chyby, vyvolávající v subkulturním prostředí pobavení nad neznalostí autorů, noví tvůrci již mohou využít Smolíkovu knihu).

Podnětná je i pro novinářskou obec. Autor recenze z vlastní zkušenosti ví, že pro mnohé novináře (nejrůznějšího věku, včetně mladých) je mládežnická scéna v ČR něčím, co nechápu a přitom o ní píší. Publikace může posloužit i jako vhodná literatura k vysokoškolským předmětům na nejružnějším oborech (pedagogika, sociologie, politologie, bezpečnostní studia apod.). Zajímavá je však samozřejmě i pro příslušníky subkultur a pro širší veřejnost obecně. V neposlední řadě představuje základ pro další rozvoj výzkumu v této dynamicky se vyvíjející oblasti.

Literatura

- HRABALÍK, P. *New Romanticism aneb využití kláves v nové vlně*. Česká televize, 2010. [cit. 2010-02-12]. Dostupné z: <<http://bigbit.ceskatelevize.cz/clanek/new-romanticism-aneb-vyuziti-klaves-v-nove-vlne-konec-70-a-zacatek-80-let/>>.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Extremismus mládeže v České republice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1996.
- LOJDOVÁ, K. *Od skinheads k extrémní pravici: socializace do tabuizované subkultury*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav pedagogických věd, 2008.
- MORGAN, B. *Sprejeři (Quality of Life)*. Summershine Productions (distribuce v ČR Hollywood Classic Entertainment), 2004.
- NORDBRUCH, G. Islamische Jugendkulturen in Deutschland. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 2010, roč. 58, č. 27, s. 34–38.
- SMOLÍK, J. Darking: prostředek nebo cíl? *Rexter – časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu*, 2004, roč. 3, č. 1, s. 1–10.
- SMOLÍK, J. *Subkultura mládeže*. Praha: Grada, 2010. [cit. 2010-02-12]. Dostupné z: <<http://www.rexter.cz/darking-prostredek-nebo-cil/2004/05/01/>>.
- SPEIT, A. *Ästhetische Mobilmachung. Dark Wave, Neofolk und Industrial im Spannungsfeld rechter Ideologien*. Münster: Unrast Verlag, 2002.
- VOREL, T. *Gympl*. Vorel Films, ČT, RWE, SFČR PPRČK (distribuce Falcon), 2007.
- WINTERBOTTOM, M. *24 Hour Party People*. Babby Cow Productions, Channel Four Films, The Film Consortium, 2002. (v ČR příloha Hype, 2004.)

O autorovi

Doc. JUDr. PhDr. MIROSLAV MAREŠ, Ph.D., je vedoucím Oddělení bezpečnostních a strategických studií Katedry politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Zaměřuje se na výzkum politického násilí a bezpečnosti ve střední Evropě.
Kontakt: mmares@fss.muni.cz

About the author

MIROSLAV MAREŠ is the Head of the Section of Security and Strategic Studies at the Department of Political Sciences, Faculty of Social Studies, Masaryk University. His specialisation is the research of political violence and security in Central Europe.
Contact: mmares@fss.muni.cz

